

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Çocuk Gelişimci Olmak

Being a Child Development Specialist in Special Education and Rehabilitation Centers

Emrullah Can YAVUZ¹, Özlem Gözün KAHRAMAN²

¹ Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi,
ecanyavuz@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-8243-5478

² Doç.Dr., Karabük Üniversitesi,
okahraman@karabuk.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-2767-0592

Başvuru: 07.08.2021
Kabul: 29.05.2022

Atıf:
Yavuz, E.C., Kahraman, Ö.G. (2022).
Özel eğitim ve rehabilitasyon
merkezlerinde çocuk gelişimci olmak.
Toplum ve Sosyal Hizmet, 33(3), 811-
840. DOI: 10.33417/tsh.979999

ÖZ

Bu çalışmada özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan çocuk gelişimcilerin çalışma biçimleri, çalışma koşulları ve yaşadıkları sorunların belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenolojik desende yürütülen çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda çalışmaya gönüllü olarak dahil olmayı kabul eden 20 çocuk gelişimciye ulaşılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmış ve betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre çocuk gelişimciler, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev tanımlarına uygun olarak çalışmamaktadır. Yoğun çalışma süreleri, düşük maaş, meslek yasası, meslek tanımı ve özlük hakları açısından sorunlar yaşamaktadır. Bununla birlikte çocuk ve aile merkezli çalışmalar yaparak bütüncül bakış açısıyla ekibin önemli bir parçasını oluşturdukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çocuk Gelişimci, özel eğitim, özel eğitim ve rehabilitasyon, özel eğitimde çocuk gelişimci

ABSTRACT

In this study, it was aimed to determine the working styles, working conditions and problems of child development specialist in special education and rehabilitation centers. Purposeful sampling method was used in the research conducted in the phenomenological design, which is one of the qualitative research approaches. In this direction, 20 child development specialist who voluntarily agreed to participate in the research were reached. The data were collected using a semi-structured interview form developed by the researchers and evaluated by descriptive analysis method. According to the research findings, child development specialist cannot work in special education and rehabilitation centers in accordance with their job descriptions. It has problems in terms of intensive working hours, low salary, professional law, job definition and personal rights. In addition, it was concluded that they formed an important part of the team with a holistic perspective by conducting child and family-centered studies.

Keywords: Child Development Specialist, special education, special education and rehabilitation, child development specialist in special education

GİRİŞ

Çocuk Gelişimciler, 0-18 yaş arasındaki yaşıyla uyumlu gelişim gösteren ve yaşıyla uyumlu gelişim göstermeyen çocuklar için formal ve informal yöntemlerle veri toplayan çocuk gelişimciler; çocukların fiziksel, motor, zihinsel, dil, sosyal ve duygusal gelişimlerini ve öz bakım becerilerini gelişimsel açıdan değerlendirir. Topladığı verilere ve yaptığı değerlendirme sonuçlarına göre gelişimsel tanılama yapar. Ayrıca çocukların gelişimlerini desteklemek amacıyla çocuğu, aileyi ve çocuğu oluşturan çevreyi göz önünde bulundurarak gelişimsel destek/müdahale programı hazırlama, uygulama ve programlara rehberlik eder. Çocuğun gelişimini desteklemek için aile eğitim programları planlar, uygular ve değerlendirir (Tercan ve Bıçakçı, 2016). Çocuk gelişimciler lisans eğitimleri süresince sağlık, eğitim, adalet ve sosyal hizmet alanlarında multidisipliner ve transdisipliner yaklaşımın önemine vurgu yapılarak yetiştirilmektedir. Bu nedenle çalıştıkları alanlarda ekibin bir parçası olma ve çocuğun yüksek yararı için birlikte karar verme süreçlerinin önemini bilerek mezun olmaktadır (ÇUÇEP, 2016).

Çocuk gelişimcilerin yoğunlukla bulunduğu multidisipliner-transdisipliner alanlardan biri de özel eğitim alanıdır (Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri). Özel eğitim, akranlarından önemli derecede farklı gelişimsel özelliklere sahip olan çocuklara yönelik gereksinim alanları doğrultusunda verilen ve mevcut gelişim düzeylerini olabilecek en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen hizmetler bütünüdür (Metin, 2018). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde bu hizmetlerden yararlanan özel gereksinimli bireyler Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre "bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu yönetmeliğe göre ise özel eğitim, özel gereksinimi olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda verilen eğitim olarak ifade edilmektedir (MEB, 2018). Gereksinimleri ve gelişimleri farklı olan bu çocukların eğitimleri, eğitim ortamları ve bu süreçlerde yer alacak personelin önemi daha da belirgin olarak ortaya çıkmaktadır (Ünlü, 2020). Özel gereksinimi olan bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması için farklı disiplinlerden uzmanların yer aldığı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde sunulan hizmetler; fizyoterapist, psikolog, özel eğitimci, çocuk gelişimci gibi farklı alanlardan uzmanlar tarafından özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda ekip çalışmasına dayalı olarak yürütülmektedir (Baykoç, 2010; MEB, 2018).

Ekibin içinde yer alan çocuk gelişimi lisans mezunları, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre özel eğitim kurumlarında ve erken çocukluk dönemindeki çocukların eğitim süreçlerinde görev alabilmektedir. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde özel gereksinimli çocukların bilişsel, dil, sosyal-duygusal, motor gelişim ve öz bakım becerilerini değerlendirmeye, desteklemeye ve geliştirmeye yönelik müdahale hizmetleri verebilmektedir (MEB, 2018). Çocuk gelişimi bölümü lisans mezunu olan ya da mezun olacak çocuk gelişimciler çocukların sağlıklı gelişimi için oldukça önemli meslek elemanlarıdır (Doğan-Keskin ve Bayhan, 2020). Görev tanımları arasında yer alan değerlendirme, izlem, gelişimsel destek programları oluşturma süreçlerini özel eğitim ve

rehabilitasyon merkezlerinde birlikte çalıştığı ekip ile yürütmesi sebebiyle çocuk gelişimcilerin özel eğitim alanında yer alması ekibin çeşitlenmesini ve güçlenmesini sağlamaktadır. Çocuk gelişimi, odyoloji, fizyoterapi, ergoterapi, psikoloji, sosyal hizmet ve özel eğitim gibi alanlardan uzmanların bir arada çalışması çocukların gelişimsel süreçlerinin daha sağlıklı bir şekilde desteklenmesine ve çocukların toplumsal katılımlarının geliştirilmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir (Huri vd., 2020). Yapılan araştırmalar da çocukluk döneminde çok disiplinli müdahale yaklaşımlarına erken ulaşımın özel gereksinimi olan bireyler üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır (Shemek vd., 2018).

Çocuk gelişimciler tarafından sağlanan hizmetlerde, çalışma ortamı ve çalışma ortamlarındaki memnuniyet durumları yapılan işin niteliği açısından önem taşımaktadır (Taştepe ve Köksal Akyol, 2014). Öyle ki yürütülen işin özelliği ve fiziki unsurlardan duyulan hoşnutluk iş verimliliği üzerinde etkili olmaktadır (Örücü ve Kanbur, 2008). Özel gereksinimli çocukların öğrenme süreçlerinin daha uzun ve birebir çalışmayı gerektirmesi bu gruplarla çalışan profesyonellerin tükenmişlik düzeylerinin yüksek olmasına neden olabilmektedir. Çalışma koşullarının zorlayıcı olması ve motivasyon unsurlarının eksikliği özel gereksinimli çocuklarla çalışan profesyonellerin tükenmişlik yaşayarak çalıştıkları işten ayrılmalarına da yol açabilmektedir (Öztürk-Çiftçi, 2015). Çocuk gelişimciler, çalıştıkları alanda mesleki doyuma ulaşma ve yaptıkları işten memnun olma durumlarına bağlı olarak başarılı, üretken ve faydalı olabileceklerdir. Mesleki doyuma ulaşma ve memnuniyete bağlı olarak artan başarı ve üretkenlik, meslek elemanlarının çalıştıkları kurumun verimini, kalitesini ve başarısını doğrudan etkileyecektir (Cesur ve Köksal Akyol, 2018). Çocuk gelişimcilerin çalışma koşullarını inceleyen araştırmalara bakıldığında Taştepe ve Köksal Akyol (2014) hastanede çalışan çocuk gelişimcilerin, çalıştıkları ortamların fiziksel yetersizliğine ve hastane yönetiminin desteğini alamamaya ilişkin sorunlarının olduğu sonucuna ulaşmıştır. Arucan (2008) özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan çocuk gelişimcilerin duygusal tükenmişlik puanlarının yüksek olduğunu, Cesur ve Köksal Akyol (2018) ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nda çalışan çocuk gelişimcilerin, mesleki becerileri doğrultusunda çalışmadıkları, diğer meslek elemanları tarafından tanınmadıkları ve farklı meslek gruplarına ait işleri yapmak gibi sorunlarının olduğunu ortaya koymuştur. Diğer tüm çalışma alanlarında olduğu gibi özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan çocuk gelişimciler de gerek çalışma koşulları ve çalışılan grubunun özellikleri gereği gerekse örgütsel sebeplerden dolayı yaşanan zorlayıcı durumlardan etkilenmektedir. Bu durumlar çocuk gelişimcilerin çalışma motivasyonunu, mesleklerine olan bakış açılarını ve yaptıkları işin niteliğini etkileyebilmektedir.

Bu araştırmada çocuk gelişimcilerin de içinde yer aldığı çok disiplinli çalışma alanı olan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çocuk gelişimcilerin ekip içerisindeki rolü, çalışma şekilleri ve bu alanda yaşadıkları sorunların incelenmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte çocuk gelişimcilerin çalışma yaptıkları gruplar ve çalışma alanları, çalışma koşulları ve mesleki yeterliklerine ilişkin görüşleri incelenecektir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırma nitel araştırma yaklaşımlarından olan fenomenolojik araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. Fenomenoloji; olayların, nesnelere, durumların bir bütün içinde ve birçok yönden betimlenmesi ve anlamların ortaya çıkarılmasıyla ilgilenmektedir. Katılımcılar tarafından deneyimlenen bir fenomenin derinlemesine incelenmesini içeren fenomenoloji ortak deneyimlerin sunulmasından dolayı sağlık profesyonelleri, mesleki otoriteler veya politikacılara değerli bilgiler sunabilmektedir (Creswell, 2013). Bu çalışmada “özel eğitim alanında çalışan çocuk gelişimciler ele alınmış ve katılımcıların bu çalışma alanı hakkındaki ortak deneyimlerine yer verilmiştir. Çocuk gelişimcilerin özel eğitim alanındaki mesleki betimlemesini yapan bu araştırma üniversitelerin çocuk gelişimi bölümleri, çocuk gelişimi mezunları, özel eğitim alanında çalışan meslek elemanları ve politika yapıcılar için önemli bilgiler sağlayacaktır.

Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubunu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan çocuk gelişimciler oluşturmaktadır. Fenomenolojik desende yürütülen araştırmalarda amaçlı örnekleme yöntemleri tavsiye edilmekte ve örneklem sayısının en az beş katılımcıdan oluşabileceği ifade edilmekle birlikte araştırmanın amacına göre bu sayının artırılabilirliği belirtilmektedir (Güler vd., 2015). Bu doğrultuda amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak araştırmanın amacına uygun olan katılımcılara ulaşılmış ve gönüllü olarak dahil olmak isteyen 20 çocuk gelişimci ile çalışılmıştır.

Katılımcılara ilişkin bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

	23 Yaş	24 Yaş	25 Yaş	26 Yaş	27 Yaş	29 Yaş	32 Yaş	49 Yaş
Yaş	4	4	4	2	3	1	1	1
Cinsiyet	Kadın	Erkek						
	16	4						
Çalışma Süresi	1 Yıl	2 Yıl	3 Yıl	4 Yıl	5 Yıl	8 Yıl	25 Yıl	
	4	8	3	2	1	1	1	
Çalışılan İl	Ankara	Artvin	İstanbul	İzmir	Sakarya	Samsun		
	6	1	8	1	2	2		

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya dahil edilen katılımcıların yaşlarının 23 ile 49 yaş arasında değiştiği, 16’sının kadın dördünün erkek olduğu çalışma sürelerinin ise en az 1 en fazla 25 yıl olduğu ve çalışılan iller arasında en çok İstanbul’un yer aldığı görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Genel Bilgi Formu” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından oluşturulan görüşme formu akademisyen ve özel eğitim alanında çalışan meslek elemanlarından oluşan uzmanlara gönderilerek uzman görüşü alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda çocuk gelişimcilerin çalışma yaptıkları çocuk grupları ve çalışma yaptıkları alanlar, çalışma koşulları, mesleki yeterlikleri ve yönelimleri hakkında bilgiler edinmeye yönelik sorular yer almaktadır. Araştırma sorusuna ve sonda sorulara yönelik örneklere aşağıda yer verilmiştir.

4. Çocuk gelişimcilerin özel eğitimde çalışması bu alana nasıl bir katkı/farklılık sağlıyor?

4.1. Çocuk gelişimcilerin özel eğitimde çalışması ailelere yönelik ne gibi katkılar sağlıyor?

4.2 Çocuk gelişimcilerin özel eğitimde çalışması çocuklara yönelik ne gibi katkılar sağlıyor?

4.3 Çocuk gelişimcilerin özel eğitimde çalışması kuruma ne gibi katkılar sağlıyor?

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya gönüllü olarak dahil olmayı kabul eden katılımcılara e-posta aracılığıyla ulaşılarak veri toplama süreci başlatılmıştır. Araştırma verilerinin toplama sürecinde 3 katılımcı ile pilot uygulama yapılarak soruların anlaşılabilirliği ile ilgili çalışılmıştır. Anlaşılmayan ifadeler güncellenmiş ve veri toplama süreci başlatılmıştır. Veri toplama sürecinde görüntülü iletişim ve görüşme imkânı sağlayan Zoom ve WhatsApp platformları kullanılmıştır. Gönüllü olan katılımcılarla sesli ve görüntülü iletişim kurularak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Fakat pandemi koşulları ve araştırmaya dahil edilecek katılımcıların farklı şehirlerde olmasından dolayı görüşme yoluyla dahil olma imkânı olmayan katılımcılardan e-posta aracılığıyla veriler toplanmıştır. E-postayla görüşme yapılan katılımcılara sorular gönderilmiş ve cevaplar yazılı olarak alınmıştır. Cevaplarını yazılı olarak ileten katılımcılardan derinlemesine bilgi alabilmek için yazışmalar yapılarak ek sorular sorulmuştur. Nitel araştırmaların doğası gereği verilerin yüz yüze ve derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak toplanması önerilmektedir. İnternet ve e-posta aracılığıyla veri toplama süreci, ulaşılması zor olan alan ve coğrafi bölgelerdeki kişilere ulaşım sağlamak ve görüşme yöntemiyle ulaşılamayacak farklı gruplarla derinlemesine ve karşılaştırmalı araştırmalar yapmayı olası hale getirmektedir. Ayrıca katılımcılara kimliklerini gizleme imkânı sunan bu yöntem, katılımcıları daha samimi ve içten bilgi vermelerini olası hale getirebilmektedir. Zaman ve mekânsal açıdan da kolaylık sağlayan bu yöntem birden fazla katılımcıyla eş zamanlı ya da eş zamansız olarak iletişim ve etkileşim kurma imkânı sağlamaktadır. Ayrıca katılımcılar yanıtlarını göndermeden önce gözden geçirme fırsatına sahip olabilmektedir. Araştırmacıya da katılımcıları rahatsız edebilecek soruları düzenleme imkânı sunmaktadır (Nicholas vd., 2010; Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Araştırma verilerinin analizinde nitel veri analizi tekniklerinden olan betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler, araştırma sorularından yola çıkılarak önceden oluşturulan

temalara göre düzenlenebilmekte ya da görüşme sürecinde kullanılan soruların ortaya çıkardığı temalar kullanılarak aktarılabilmektedir. Elde edilen bulgular düzenlenmiş ve sistematik bir biçimde okuyucuya aktarılmaktadır. Ayrıca görüşme yapılan bireylerin düşüncelerini yansıtmak için doğrudan alıntılara yer verilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Bu araştırmada, verilerin analizi yapılırken her bir araştırma sorusu bir ana tema olarak ele alınmış ve bu çerçevede tematik inceleme yapılmıştır. Daha sonra katılımcıların sorulara verdiği yanıtlardan alt temalar elde edilmiştir. Hangi alt temaya nasıl ulaşıldığını belirlemek ve analizlerin güvenilirliğini sağlamak için nitel veri analizinde kullanılan programlardan NVIVO paket programı kullanılmıştır. Elde edilen temalar başka bir araştırmacıya da gönderilmiş ve verilerle temalar arasındaki ilişkinin uygunluğuna ilişkin görüşleri alınmıştır. Daha sonra NVIVO programı aracılığıyla araştırmacıların yanıtlarından elde edilen alt temalar doğrultusunda görselleştirmeler yapılmıştır. Alt temalardan elde edilen bulgular ilgili temaların altında özetlenerek doğrudan alıntılarla sunulmuştur. Katılımcıların kimliklerinin gizlenmesi amacıyla doğrudan alıntılar yapılırken “K1, K2, ..., K20” şeklinde kodlamalar kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular;

- Çocuk gelişimcilerin çalışma alanları ve çalışma biçimleri,
- Çocuk gelişimcilerin özel eğitimdeki çalışma koşulları,
- Çocuk gelişimcilerin mesleki yönelim ve yeterlikleri olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır.

Çocuk Gelişimcilerin Özel Eğitimdeki Çalışma Alanları ve Çalışma Biçimlerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında “çalışma yapılan gruplar”, “çocuklara yönelik yapılan çalışmalar”, “gelişimsel değerlendirme ve destek programı oluşturma süreci”, “çocuk gelişimcilerin özel eğitimdeki rolü” ve “çocuk gelişimcileri özel eğitimdeki diğer meslek elemanlarından ayıran özellikler” başlıklarından oluşan temalara ve bu temalar altında şekillenen alt temalara ilişkin bulgular şekiller halinde sunulmuştur.

Katılımcıların Çalışma Grupları ve Çalışma Alanlarına İlişkin Görüşleri

Katılımcılara “Genellikle hangi özel gereksinim tanısına sahip çocuklarıyla çalışıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar genellikle özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine gelen tüm tanı gruplarıyla çalıştıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte otizm spektrum bozukluğu, zihinsel engel, öğrenme güçlüğü ve erken çocukluk döneminde yer alan ve gelişimsel gecikme şüphesiyle gelen çocuklarla da çalıştıkları bulgusu elde edilmiştir. Katılımcılardan bazıları tanı gruplarının yanı sıra erken çocukluk dönemindeki özellikle de 0-3 ve 0-8 yaş aralığında yer alan çocuklarla çalıştığını da belirtmiştir.

Şekil 1. Çocuk Gelişimcilerin Özel Eğitimde Çalışma Yaptığı Gruplar

K15 kodlu katılımcı genellikle tüm tanı gruplarında yer alan çocuklarla çalıştığını ifade ederek çalıştığı çocuklara ilişkin profili şu şekilde tanımlamıştır:

K15: Çocuklar bilinçli olarak değil, daha çok tanı durumuna ve çocuğun tanı derecesine göre belirleniyor. Çocuk ile çalışma yapacak olan personeller; çocuğun tanısı, tanı derecesi ve mizacı gibi durumları doğrultusunda çalışabilme potansiyeline göre belirleniyor. Bu nedenle yaş skalası yok, her yaş grubundan çocuklarla çalışma yapabilmekteyiz. Şu an aldığım genel çocuk profili 2-23 yaş aralığındadır. Tanı grubu olarak otizm spektrum bozukluğu, zihinsel engel, özel öğrenme güçlüğü şeklinde değişiklik gösteriyor.

K5 ve K19 kodlu katılımcılar daha güçlü olduğu tanı gruplarıyla ve küçük yaş grubunda yer alan çocuklarla çalıştığını belirtmiştir.

K5: Yaş grubu olarak en çok 0-3 yaş grubuyla çalıştım. En yoğun çalıştığım tanı grubu ise otizmlili çocuklar oldu. Genel olarak 0-8 yaş grubundaki otizm ve down sendromlu çocuklarla çalıştım.

K19: Genellikle zihinsel engel tanısına sahip olan çocuklarla çalışıyorum. Küçük çocuklarla daha iyi çalıştığım için bana küçük yaş grubunda yer alan çocuk gruplarını veriyorlar.

K17 ve K18 kodlu katılımcı ise çocuk gelişimci kimliğine bakılmaksızın program durumuna göre çocukların verildiğini belirtmiştir.

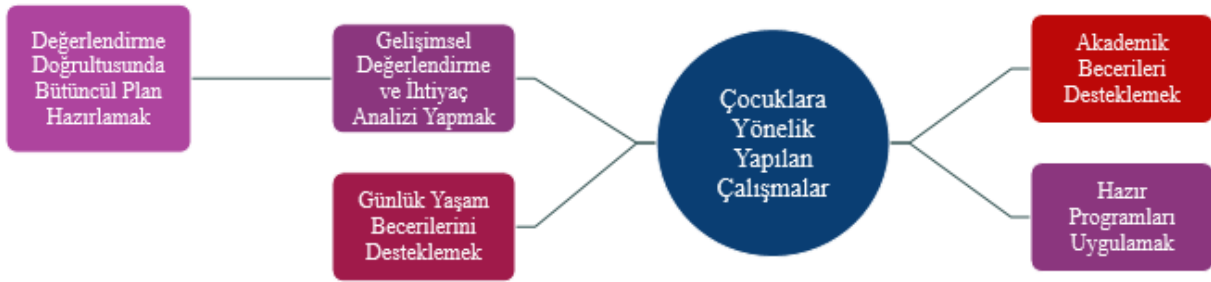
K17: Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarla çalışıyorum. Tüm yaş grubundan çocuklar veriliyor. O an programda hangi çocuk varsa ya da boşta kalan bir çocuk olursa tanısına ya da yaşına bakılmaksızın verilebiliyor. Genel programın dışında anlık gelişen durumlar da olabiliyor.

K18: Otizm Spektrum Bozukluğu, öğrenme güçlüğü, down sendromu ve işitme engel tanısı olan çocuklarla çalışıyorum. Çalışma yaptığımız çocuklar meslek elemanı grubu gözetmeksizin veriliyor. O an hangi eğitimci müsaitse o eğitimci çocukla çalışıyor.

Katılımcıların verdiği yanıtlar özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin çeşitliliğini açıklar niteliktedir. Geniş yaş aralığı ve çeşitli tanı gruplarıyla çalışanların yanı sıra daha belirli tanı gruplarıyla ve küçük çocuklarla çalışanlar da yer almaktadır. Ayrıca katılımcılardan bazıları daha güçlü olduğu tanı alanları ve yaş gruplarıyla çalıştığını belirtirken bazı katılımcılar ise yaş grubu ve tanısı fark etmeksizin kurumda yer alan tüm çocuklarla çalıştığını, o günün mevcut programında hangi çocuk varsa onunla çalışma yaptığını belirtmiştir. Kurumsal yapısı daha güçlü olan merkezlerde çalışma programları daha belirgin olurken kurumsal yapısı güçlü olmayan merkezlerde programlar aniden değişebilmekte, çalışılan çocuklar ve tanı grupları günlük akışa göre şekillenmektedir.

Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Yaptıkları Çalışmalara İlişkin Görüşleri

Katılımcılara “Özel gereksinimli çocuklara yönelik ne gibi çalışmalar yapıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar tüm gelişim alanlarına yönelik bütüncül uygulamalar yaptıklarını, gelişimsel değerlendirme yaparak çocukların ihtiyaçları doğrultusunda program hazırladıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte akademik ve günlük yaşam becerilerine yönelik çalışmalar yaptığını ifade eden katılımcılar da yer almaktadır. Ayrıca katılımcılardan bazıları eğitim danışmanlarının hazırlamış olduğu programlar doğrultusunda uygulamalar yaptığını ifade etmiştir.

Şekil 2. Çocuk Gelişimcilerin Çocuklara Yönelik Yaptığı Çalışmalar

K5, K8, K9, K14 kodlu katılımcılar çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını belirleyerek bu doğrultuda uygulamalar yaptıklarını belirtmişlerdir.

K5: Öncelikle çocukların gelişimlerini değerlendirmen ardından bu değerlendirme sonucuna göre bir çalışma planlamam isteniyordu ve ben de çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda bir program hazırlayıp uyguluyordum.

K8: Gelişimsel değerlendirmesini yapıp destek programı hazırlayıp uyguluyorum.

K9: Gelişimsel ihtiyacına yönelik etkileşim temelli uygulamalar yapıyorum.

K14: RAM raporunda yer alan tanısına yönelik ve yaşına göre ihtiyaç duyduğu pek çok gelişim alanına yönelik çalışmalar gerçekleştiriyorum. Çocuğun yaşı, engel durumu ve ihtiyaçlarına göre çeşitli çalışmalar düzenliyorum.

Çocukların bireysel farklılıklarına göre programlarını şekillendirdiğini ifade eden K11 kodlu katılımcı yaptığı çalışmaları şu şekilde açıklamıştır:

K11: *Gelişim bir bütün olduğu için her alana yönelik çalışmalar yapıyorum. Bireysel farklılıklar söz konusu olduğu için her çocuk da farklı etkinlikler yapıyorum. Genel olarak oyun üzerinden somutlaştırarak günlük yaşamıyla ilişki kurabileceği çalışmalar yapıyorum.*

Çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını belirleyerek çocuk için program hazırladığını ifade eden K15 kodlu katılımcı, ailelerin isteği ve beklentileri doğrultusunda farklı uygulamalar yapmak zorunda kaldığını da belirtmiştir:

K15: *Kurumlara gelen çocukların kendi değerlendirmemde daha birçok farklı eksiklikler gördüğüm halde ailelerin akademi istemleri sebebiyle daha çok çocukların akademik eksikliklerine yönelik çalışmalar yapılmakta. Farklı durumlarda ince- kaba motor becerileri, dikkat, algı, üst bilişsel, taklit becerileri, artikülasyon eksikliklerine yönelik çalışmaları sürdürmekteyim. Dil gelişimi, kişisel gelişim, ince motor, kaba motor vb.*

K16 kodlu katılımcı ise çocuklarla çalışılacak becerilerin hazır olarak eğitim danışmanları tarafından verildiğini ve bu hazır programlar doğrultusunda uygulama yaptığını belirtmiştir.

K16: *Kurumda eğitim danışmanlarımız var. Çocukların gelişimlerini onlar değerlendirip uygulanacak programları hazır olarak gönderiyor. Ben de o programlara göre uygulamalarımı yapıyorum. Genellikle sosyal gelişim alanına yönelik çalışmalar yapıyorum.*

Çocuk gelişimciler, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde mesleki becerilerini gösterebilecekleri çalışmalar yaptıklarını ifade etmiştir. Özellikle çocuklara yönelik değerlendirme yaptığını ve bu değerlendirmelere göre destek programını hazırladığını belirten katılımcılar gelişim temelli uygulamalar yaptığını aktarmıştır. Bununla birlikte eğitim danışmanları tarafından hazır olarak gönderilen programları uygulayan katılımcılar kendi değerlendirmelerini yapmadan önceden oluşturulmuş programlara göre uygulama yapmaktadır.

Katılımcıların Gelişimsel Değerlendirme ve Destek Programı Oluşturma Durumlarına İlişkin Görüşleri

Gelişimsel değerlendirme ve destek programı oluşturma durumlarına ilişkin görüşleri sorulan çocuk gelişimciler, kendilerine yol haritası olması açısından ve hazır gelen programların çocuklara uymamasından dolayı değerlendirme yaptığını ifade etmiştir. Bununla birlikte yoğun çalışma koşullarına ve kurumsal ön yargılara bağlı olarak değerlendirme yapamayan ve program oluşturamayan katılımcılar da yer almaktadır.

Şekil 3. Çocuk Gelişimcilerin Gelişimsel Değerlendirme ve Destek Programı Oluşturma Süreci

K5: Bu aslında kurumdan kuruma değişen bir durum. Üç yıllık tecrübemin iki yılı çocukları değerlendirme ve altışar aylık erken müdahale programları hazırlayıp bu program sonucuna göre çalışmalarını düzenleme şeklinde geçti. Ancak çalıştığım diğer kurumlarda benden böyle bir istekte bulunulmadı. Kendi inisiyatifimle destek programları hazırladım.

K14: Kendime yol haritası oluşturmak için çeşitli programlar hazırlayıp, kısa ve uzun vadeli hedeflerimi belirliyorum. Hazırladığım destek planını çocuğun ailesine bildiriyorum. Bu planları kurum beklemiyor bu sebeple bildirmiyorum

Katılımcılardan bazıları değerlendirme ve program oluşturma süreçlerinin danışmanlar tarafından yapıldığını ve kendilerine uygulamaları için verildiğini belirtmiştir. K16 kodlu katılımcı bu durumun değerlendirme süreçlerinde aktif rol almasını engellediğini ifade etmiştir.

K16: Çocuklara ilişkin değerlendirmeler eğitim danışmanları tarafından yapılıyor ve bize hazır olarak geliyor. Çocukla çalışma yaparken dolaylı olarak değerlendirme yapmış oluyoruz. Çalışma süreci içerisinde çocuğun gelişimsel seyrine göre programı güncellemek amacıyla değerlendirmeler yapıyoruz. Danışmanlar tarafından değerlendirmeler yapıldığı için biz çocuklarla değerlendirme yapamıyorduk. Bu durum çocukla değerlendirme yapmanın önünde engeller oluşturuyordu.

Çalışma saatlerinin yoğunluğuna bağlı olarak da değerlendirme yapamadığını belirten K11 kodlu katılımcı çalışma saatlerinin bu duruma neden olduğunu ifade etmiştir.

K11: Çok yoğun çalıştığım için böyle bir fırsatım olmuyor. Çalışma saatlerinin uzun olması değerlendirme yapma durumumu etkiliyor.

Katılımcılardan K18 ve K19 çocuk gelişimcilere yönelik ön yargıların olduğuna değinmiştir. Çocuk gelişimcilerin özel eğitim alanındaki yeterliklerine karşı olan ön yargılardan dolayı özel gereksinimli çocukların değerlendirilmesi ve destek programlarının oluşturulması süreçlerine dahil edilmediklerini belirtmektedir. K19 ek olarak kendi değerlendirmelerini yaptığını, hazır BEP'lerin çocukların performansını açıklamada yeterli olmadığını ifade etmektedir.

K18: Çocuk gelişimcilerin değerlendirmeyle ilgili yeterliklere sahip olmadıkları düşüncesine sahip olan kurum yetkilileri değerlendirmeleri özel eğitimci yapar mantığı ile bakıyorlar, bize çok fazla vermiyorlar. Özel eğitimcilere veriyorlar. Yeterliklerimi fark etmiyorlar.

K19: Bana seans olarak yazılan çocuğa yönelik ailenin de içinde olduğu bir oturumda ekstra değerlendirme yapıyorum. Kurumun yaptığına bağlı kalmıyorum. Hazır Bireysel Eğitim Planı (BEP) çocuğun ihtiyacıyla örtüşmeyebiliyor. Kurumların kullandığı sistemlerin verdiği hazır BEP'leri prosedür olarak kullanıyoruz. Çocukların gelişimsel değerlendirmesini çocuk gelişimciler olarak biz yapmak istediğimizde sorunlar olabiliyor ya da farklı bir meslek elemanına yaptırmak isteyebiliyorlar. Kurum yöneticileri çocuk gelişimcileri ön lisans mezunu olarak algılayabiliyor ve gelişimsel değerlendirme yapma yeterliklerinin farkında olmayabiliyorlar. Bu da çocuk gelişimcilerin değerlendirme süreçlerinde yer almasını engelleyebiliyor. Çalıştığım kurumda bu nedenlerden dolayı değerlendirme süreçlerinde bizlere yer verilmiyordu.

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde çocuk gelişimcilerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde değerlendirme ve destek süreçlerinde bulunma durumları; kurumun yapısına, meslek elemanlarının çalışma koşullarına ve kurum yöneticilerinin çocuk gelişimci algısına göre farklılaşmaktadır. Kurumların genellikle eğitimci rolünde görev verdikleri çocuk gelişimciler, değerlendirme ekiplerinde yer almadıkları için değerlendirme yapamadıklarını belirtmektedir. Katılımcılar, çocuk gelişimcilerin mesleki yeterliklerinin bilinmemesinin bu duruma neden olduğunu vurgulamaktadır. Çocukların mevcut gelişim düzeyini görmek ve destek sürecini şekillendirmek amacıyla kendi değerlendirmesini yaptığını belirten çocuk gelişimciler ise hazır olarak gelen planlara ek olarak değerlendirmeler yaptığını ifade etmiştir.

Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Rollerine İlişkin Görüşleri

Katılımcılara "Çocuk gelişimci olarak ekipteki rolünüz hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde çocuk gelişimcilerin kendilerini özel eğitimdeki ekip içerisinde bütünleştirici olarak gördüğü ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, çocuğun gelişim alanlarına ve gelişimsel ihtiyaçlarına göre diğer meslek elemanlarıyla iş birliği yaptığını belirtmektedir. Bazı katılımcılar, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin yapısı gereği eğitimci/öğretmen rolünün daha baskın olduğunu ve çocuk gelişimci kimliğinden bağımsız olarak çalıştığını ifade etmiştir.

Şekil 4. Çocuk Gelişimcilerin Özel Eğitimdeki Rolü

K4, K8 ve K9 kodlu katılımcılar bütüncül bir yaklaşımla çocuk ve aileye hizmet verdiklerini ve ekibin içerisinde bütünleştirici rolde olduklarını belirtmiştir:

K4: Ailelerin danışmanı, grup birliği, çalışanlar arasında çocuk-aile bilgi akışının sağlanması ekip çalışmasının sağlanması, çocuk gelişimci bütünleyicidir. Bütünü görmedir.

K8: *Birçok bilimin ortak noktasında yer alıyoruz bu bizi disiplinler arası bir bağ haline getiriyor. Çocuk gelişimciler engelden daha çok çocuğa ve aileye odaklandığı için yaşam kalitelerini daha fazla artırıyor.*

K9: *Çocuk gelişimci olarak diğer branşlara göre tüm gelişim alanlarında normal gelişimin her detayına hâkim olduğumuzdan erken müdahale temelli uygulamalar yaparak bütüncül bir bakış açısı ile gelişimsel sapmalara yönelik isabetli müdahale programları geliştirip yürütebiliyor ve değerlendirebiliyoruz. Çocuk ve aileye daha bütüncül bir şekilde hizmet verebiliyoruz. Örneğin sadece gecikmiş konuşmaya yönelik bir program yerine çocuk ve aileyi tüm gelişim alanları kapsamında destekleyebiliyoruz.*

K6, K15 ve K17 kodlu katılımcılar ise çocuk gelişimci rolünden bağımsız olarak çalıştıklarını ve genellikle öğretmen rolünde olduklarını ifade ederek şu açıklamalara yer vermiştir:

K6: *Özel eğitim öğretmeni oluyorsunuz. Çocuk gelişimi alanında çalışmıyorsunuz.*

K15: *Rehabilitasyon merkezlerinin işleyişlerinden dolayı sürece mesleki beceri açısından bakmaktan ziyade kişisel olarak kim neler yapabilir düşüncesiyle hareket edilmektedir. Bu nedenle yapılan çalışmalar mesleklerin ana işleyiş şekillerinden bağımsız olarak sürdürülüyor.*

K17: *Çocuk gelişimci rolümü burada kullanamıyorum. Burada herkes aynı işi yapıyor.*

Katılımcılar, çocuk gelişimi alanının çocuğa ve aileye bütüncül bir açıdan baktığına değinmiştir. Çocuk gelişimciler, özel eğitim alanında da aileyi, çocuğu ve çocukla çalışan tüm profesyonelleri bir araya getirmeyi hedefleyen bir bakış açısıyla çalıştıklarını vurgulamıştır. Bununla birlikte özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin çalışma yapısının getirdiği birtakım özelliklerden dolayı çocuk gelişimci kimliğini gösterme fırsatının olmadığı, tüm meslek elemanlarının benzer şekilde çalıştığı ve eğitimci rolünün mesleki rollerin önüne geçtiği belirtilmiştir.

Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Çocuk Gelişimci Olarak Ortaya Koydukları Farklılıklara İlişkin Görüşleri

Katılımcılara “Bu alana nasıl bir farklılık kattığınızı düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltmiştir. Katılımcılar çocuk ve aile odaklı çalışmalar yaptığını belirten katılımcılar çocuğa ve aileye bütüncül bir bakış açısıyla yaklaştıklarını ifade etmiştir. Değerlendirme yapma, destek programı oluşturma ve oluşturulan programları gelişim/oyun temelli uygulamalarla şekillendirdiklerini ifade etmiştir. Erken müdahaleye dönük uygulamalar yapan çocuk gelişimciler, bu süreci ailelerle iletişim içinde yürüttüklerini ve gerekli durumlarda yönlendirme yaptıklarını vurgulamıştır.

Şekil 5. Çocuk Gelişimcileri Diğer Meslek Elemanlarından Ayıran Özellikler

Katılımcılar; bütüncül bakış açısı, gelişimsel değerlendirme becerisi ve gelişim-oyun temelli yaklaşım kullandıklarını belirterek bu alanda kendilerini farklı kılan yönlerini şu şekilde açıklamıştır:

K5: Öncelikle çocukları değerlendirme ve ihtiyaç belirleme konusunda ciddi bir fark yaratıyoruz. Diğer branşlar daha teorik çalışırken biz çocuğu değerlendiriyor ve çocuğa göre program oluşturuyoruz. Çocuk gelişimciler olarak çocuklarla oyun temelli de çalışıyoruz. Aileler hem çocuklarının değerlendirilmesinden hem de çocuğa özel çalışılmasından çok mutlu oluyorlar. Çocuklar eğitime keyifle geliyorlar.

K9: Çocuk gelişimci olarak diğer branşlara göre tüm gelişim alanlarında normal gelişimin her detayına hâkim olduğumuzdan ve erken müdahale temelli uygulamalar yaparak bütüncül bir bakış açısı ile gelişimsel sapmalara yönelik isabetli müdahale programları geliştirip yürütebiliyor ve değerlendirebiliyoruz.

K14: Bizler çocuğu en doğru şekilde değerlendirip, hazırlayabildiğimiz programlar ile sektörün asıl çalışanları kadar geliştirebiliyoruz. Bu bir ekip çalışması hiçbir meslek grubu özel eğitimde tek başına yeterli değildir. Çocuktaki eksiklikleri gözlemleyip, çeşitli testler ile veriler elde edip, programlar oluşturabilmemiz sayesinde çocuğun ihtiyacına uygun ilerleyebiliyor, bu süreçte aile ile iş birliği sağlayarak katkıda bulunabiliyoruz. Burada bizleri üstün kılan en önemli kısım 0–18 yaş aralığındaki tüm gruplara yönelik eğitim almış olmamız ve bu gruplarla çalışıyor olabilmemiz.

K16: Çocuğa bakış açımız çok farklı. Oyun yoluyla çocuğa yaklaşabiliyoruz. Çocuklarda güven alıştırmaya açısından daha iyi oluyor. Çocuklarla rahat çalışıyoruz. Aileyle değerlendirme yapmayı ve nasıl konuşmamız gerektiğini biliyoruz. Gelişimsel danışmanlık vermeyi biliyoruz.

K18: Bizler oyunu iyi kullanabildiğimiz için fark katabiliyoruz. Aile kaygılı geliyor. Destekleme konusunda işimizi iyi yaptığımız için aile rahatlıyor. Fayda görüyor. Ev ortamında neler yapabileceklerini anlatıyoruz.

Katılımcılar, mesleki becerilerini yansıtan çalışmalar yaptıklarını dile getirmiştir. Özellikle çocuğa yaklaşım, aileyi sürece dahil etme ve gelişimi bir bütün olarak ele alıp çocuğu tüm yönleriyle

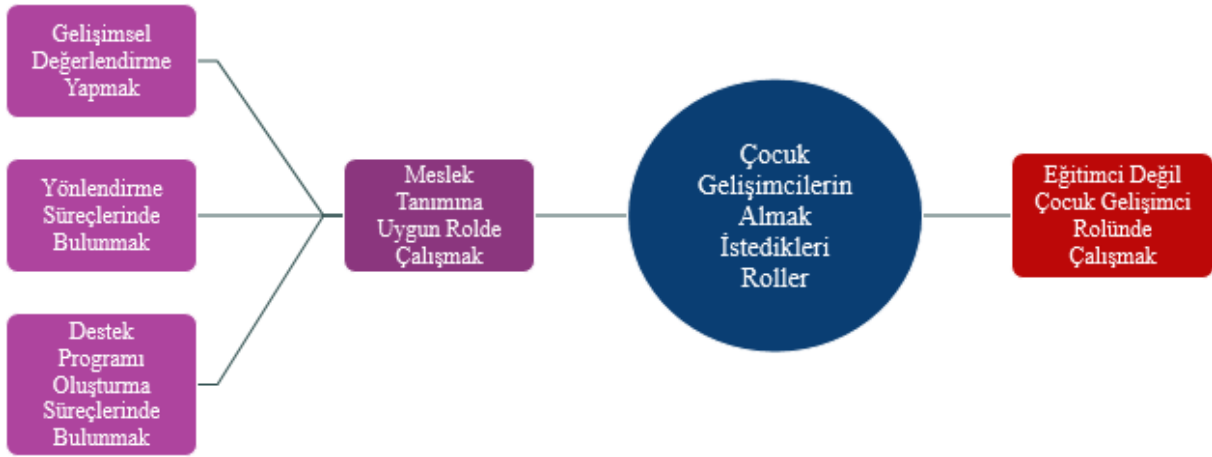
destekleme konularına vurgu yapan çocuk gelişimciler, ekip içindeki bütünlüğün ve iş birliğinin de önemini belirtmiştir.

Çocuk Gelişimcilerin Özel Eğitimdeki Çalışma Koşullarına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında çocuk gelişimcilerin “almak istedikleri roller”, “özel eğitimde karşılaşılan sorunlar”, “motivasyonu etkileyen faktörler” ve “çalışma koşullarının iyileştirilmesi” başlıklı temalar ve bu temalar altında şekillenen alt temalara ilişkin bulgular şekiller halinde sunulmuştur.

Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Çalışan Çocuk Gelişimcilerin Hangi Rolde Çalışması Gerektiğine İlişkin Görüşleri

Katılımcılara “Sizce çocuk gelişimciler özel eğitimde hangi rolde olmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Çocuk gelişimciler özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde meslek tanımlarında yer alan görev, yetki ve sorumluluklar çerçevesinde çalışmalarını gerektiğini belirtmiştir. Gelişimsel değerlendirme, destek programı oluşturma ve yönlendirme süreçlerinde yer almalarının daha uygun olacağını belirten katılımcılar, öğretmen gibi değil çocuk gelişimci gibi çalışmalarını ve mesleki donanımlarını kullanabilecekleri rolde olmaları gerektiğini ifade etmiştir.

Şekil 6. Çocuk Gelişimcileri Özel Eğitimde Almak İstedikleri Roller

Katılımcılar, çocuk gelişimcilerin çocuğun değerlendirilmesi ve ihtiyaçlarının belirlenmesi noktasında yer alması gerektiğini belirtmiştir:

K5: Bence hem eğitim hem değerlendirme kısmında da olmalı çocuk gelişimciler. Sadece eğitim kısmında olduğunda büyük bir potansiyel kaçıyor. Oysa gelişimciler çocukları hem değerlendirmeli hem de onlarla erken müdahale programları yürütmelidir.

K8: Çocuğun gelişimsel değerlendirmesini yapıp ihtiyaç analizi oluşturarak gelişimsel destek programı uygulamalıdır.

K17: Çocuk gelişimciler değerlendirme aşamasında olmalıdır. Programları koordine etme, değerlendirme sonrası programlarını şekillendirme ve gereksinim alanlarını belirleme noktasında yer alabilir. Gelişimsel bakış açısını kullanacağı şekilde çalışmalıdır.

K16 ve K19 kodlu katılımcılar ise çocuk gelişimcilerin öğretmen gibi değil çocuk gelişimci kimliğiyle çalışması gerektiğine değinmiştir:

K16: *Gelişimsel destek verme rolünde yer almalıdır. Eğitimci olarak değil de çocuk gelişimci gibi olmalıyız.*

K19: *Millî Eğitim Bakanlığı'nın açmış olduğu sertifika programına katılarak özel eğitim alan öğretmeni unvanı aldım. Bu sertifika aracılığıyla çocuk gelişimci kimliğimle imza atamadığım Türkçe ve matematik modüllerine de imza atıyorum. Çocuk gelişimcilerin yapması gerekenleri yapma şansım olmuyor. Görev tanımımıza uygun çalışmıyorum. Görev ve meslek tanımımıza uygun çalışırsak daha iyi olurduk.*

Çocuk gelişimciler, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çocuk gelişimi kimliklerini gösterebilecekleri rolde olmak istediklerini vurgulamıştır. Özellikle gelişimsel değerlendirme, destek programı oluşturma ve yönlendirme süreçlerinde aktif rol alarak meslek tanımlarına uygun bir şekilde çalışmaları gerektiğinin altı çizilmiştir. Özel eğitim alanında her meslek elemanının kendi mesleki kimliği ile hizmet vermesi gerektiğini belirten çocuk gelişimciler, özel eğitim öğretmeni gibi değil çocuk gelişimci gibi çalışmak istemektedir.

Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri

Katılımcılara “Bu alanda çalışırken ne gibi sorunlarla karşılaşıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Yoğun çalışma saatleri, aşırı iş yükü, amirlerin ticari odaklı yaklaşım sergileyerek eğitim sürecini göz ardı etmesi, ekip içerisinde iş birliğinin zayıf olması ve diğer meslek elemanlarının kendini daha değerli görmesi gibi sorunlar ortaya çıkmıştır.

Şekil 7. Çocuk Gelişimcilerin Özel Eğitimde Karşılaştığı Sorunlar

Yoğun çalışma saatlerine ve bunun beraberinde getirdiği iş yüküne değinen K5 ve K17 kodlu katılımcılar, sadece çalıştıkları çocukların müdahale süreçleriyle ilgili değil diğer süreçlerle ilgili de fazla iş yükü altında olduklarını belirtmiştir:

K5: *Çok fazla iş yükü biniyor üzerimize. Çocuklarla çalışmak hele ki küçük yaş grubuyla çalışmak ciddi bir enerji istiyor. Bütün gün hiç dinlenmeden seansa girince ister istemez son seanslarda zorlanıyoruz. Ayrıca bu yoğunlukta evrak ve dosya işleri de aksayabiliyor. Ayrıca*

çoğu kurumda çocukların maksimum faydası değil çocuğun devamsızlık yapmayarak kuruma daha fazla para kazandırması ön planda tutuluyor.

K17: *Seanslarımız çok yoğun geçiyor. Yeni çocuk geldiğinde materyal hazırlama, plana bakma şansımız olmuyor. Çocuğa yönelik materyal hazırlarken öğlen arasında ya da ders dışı zamanlarda evde yapmak zorunda kalıyorum. Çalışma sürecim çok yoğun. Materyal ve zaman eksikliği yaşadığım oluyor. Çocuk kaydedildikten sonra tüm bu süreçleri eğiticinin üzerine bırakıyorlar. Boşluk yapma şansımız olmuyor. Ara vermeden çalışma yapıyoruz ve yorucu oluyor. Boş dersimiz olduğu zaman da bunu dolduruyorlar, kendimize zaman ayırma sorunları yaşıyoruz.*

Amirlerin ticari odaklı yaklaşımından dolayı sorun yaşadıklarını ifade eden K11 ve K19 kodlu katılımcılar, etik davranışlardan uzak hareket edildiğini ve çocuğun yüksek yararının düşünülmediğini belirtmiştir. Bununla birlikte K19 kodlu çalıştığı kurumlar arasında karşılaştırma yaparak her kurumda bu durumların olmadığını altını çizmiştir:

K11: *Kurum müdürleri genellikle kazanç düşüncesi ile hareket ediyor. Amirlerin bir hedefi olmuyor. Günü kurtarma düşüncesiyle hareket ediyorlar. Bu yüzden bizler planlı çalışma yaptığımızda kazanç çıkarı doğrultusunda emeklerimiz boşa gidiyor. Hakikati söylesek bile hakikati değil kazancın getirilerini dikkate alıyorlar.*

K19: *Daha önce çalıştığım bir kurumda para odaklı olan amirlerle de çalıştım. Veliyi para kaynağı olarak görebiliyorlar. Eğiticime değer verilmiyor. Sadece veliye ve veliden gelecek paraya odaklanıyorlardı. Şu anda alanda çalışan amirlerim olduğu için eğiticinin halinden anlayabiliyor. Bu daha iyi hissetmemizi sağlıyor.*

Eğitimden ve çocuğun gelişim süreçlerinden anlamayan ve meslek elemanı olmayan kurum amirlerinden dolayı da sorun yaşadığını belirten katılımcılar yer almaktadır. Çocuğu tanımayan kişilerin çocuk hakkında karar vermesi, meslek elemanlarının görüşlerinin önemsenmemesi ve değersiz hissettirilmesi yaşanan sorunlar arasındadır:

K7: *Eğer eğitimden anlamayan iş sahibi ile çalışıyorsak neyi neden yaptığımızı açıklamak, sınıf dışı etkinlik ya da grup etkinlikleri yapmaya çalıştığımızda sorun olabiliyor. Onların gözünde çocukla sadece sınıfta sınıftaki oyuncularla masa başından karşılıklı zaman doldurulması gereken an olarak görülebiliyor. Ve bu durumda bizlerin maaş konusunda eksiye düşmesine sebep oluyor.*

K16: *Hiçbir şekilde değerli hissettirilmeden, size ihtiyacımız yok, sizden çok var dercesine çalıştırıyorlardı. Değerli hissetmediğimi düşünüyordum. Kendi işimi yapamamak en büyük sorunlar arasında yer alıyor. Hafta sonları çalışma durumumuz oluyordu. Resmî tatillerin telafisinin yapıldığı ve özel zamanımızın olmadığı oluyordu. Evrak yükü de çok fazla oluyordu.*

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki çalışma sürelerinin fazla olması katılımcılar tarafından en fazla değinilen sorunlar arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra diğer meslek elemanlarının

kendini daha önemli görmesi, ekip içerisindeki uyumsuzlukların olması ve meslek elemanı olmayan kurum yöneticilerinin süreçlere müdahale etmesi karşılaşılan sorunlar arasında yer almaktadır.

Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Çalışma Koşulları ve Çalışma Koşullarının Motivasyonlarına Etkisine İlişkin Görüşleri

Katılımcılara “Çalışma koşulları ve bu koşullarının çalışma motivasyonunuza nasıl bir etkisi oluyor?” sorusu yöneltilmiştir. Çalışma sürelerinin uzunluğuna, programlarının yoğunluğuna ve düşük maaş konusuna yer vermiştir.

Şekil 8. Çocuk Gelişimcilerin Motivasyonunu Etkileyen Faktörler

K5, K11 ve K14 kodlu katılımcılar çalışma koşullarının yoğunluğuna değinen ve buna bağlı olarak performanslarının, enerjilerinin ve motivasyonlarının etkilendiğini ifade etmiştir:

K5: Çalışma koşulları çalışma şeklimizi doğrudan etkiliyor. O gün programım çok yoğunsa kendimi dinlendirerek yapıyorum seansları. Kesinlikle gerçek performansımı gösteremiyorum. Ama daha rahat olduğumda her çocukla tam anlamıyla kendimi vererek çalışabiliyorum. Ayrıca çoğu kurum materyal ve oyuncak açısından çok yetersiz. Materyal talep etmekten yoruluyorum bazen.

K11: Uzun süre çalışmak verimimi düşürüyor. Çalışma koşullarımız berbat durumda. Motivasyonum düşük olduğunda çocuklarla iletişimim de kaliteli olmuyor. Onlarla da kaliteli zaman geçiremiyoruz.

K14: Çalışma şartlarımızın ağır olduğunu düşünüyorum çünkü özel eğitimde, eğitmen her zaman daha fazla güç sarf etmek zorunda. Çünkü ihtiyaçlar bu doğrultuda. Üst üste derse alınan ağır zihinsel yetersizliği olan, davranış problemleri olan çocuklar maalesef eğitmeni yoruyor ve motivasyonunu düşürüyor.

Yoğun çalışma saatleri ve düşük maaşların motivasyonlarını ve çalışma enerjilerini düşürdüğünü belirten çocuk gelişimciler şu ifadelere yer vermiştir:

K17: Seansta olmayı ve çocuklarla birebir ilgilenmeyi seviyorum. Yoğunluk, maaşın az olması ve hatta yemekler bile motivasyonumu etkiliyordu. Sorunlarımızı anlatmaya çalıştığımız zaman

dinlemiyorlardı. İletişim kuramıyoruz. Uzun ve arasız çalışma saatleri ve ağır çocukların verilmesi istifa etmeye yöneltti beni.

K19: *Bence MEB'e bağlı bir kurum olarak önemsenmeyen bir yerde çalışıyoruz. Çalışma saatlerimiz çok fazla. Tamamen birebir çalışıyoruz. Her seans 40 dakika durmadan çalışıyoruz. Konuşuyoruz. Bu koşullar yorucu oluyor. Maddiyat çok etkiliyor.*

K4 kodlu katılımcı çalışma koşullarının motivasyonunu ve çalışma şeklini etkilemediğini ifade etmiştir.

K4: *Çalışma koşulları benim için hiç sorun yaratmaz. Motivasyonum, çalışma şeklim benim kurumda ne koşullarda olduğuma bakmaz. Var olan kalem ve kâğıt ile derse girip, eğlenceli ve verimli dersler üretmek bizim sorumluluğumuz.*

Düşük maaş, çalışma saatlerinin fazla olması ve günlük programların yoğunluğu motivasyonu olumsuz yönde etkileyen faktörler arasında gösterilmiştir. Özellikle gün içerisinde seanslara hazırlık ve dinlenme fırsatı bulamadan diğer seansa geçiş gibi yoğun bir sürecin olması ve bu yoğun çalışmanın karşılığının alınamaması çocuk gelişimcilerin motivasyonunu etkilemektedir. Bununla birlikte çalışma koşullarının sorun olmadığını ve motivasyonunu etkilemediğini belirten katılımcılar da yer almaktadır.

Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki Çalışma Koşullarının İyileştirilmesine İlişkin Görüşleri

Katılımcılara "Çalışma koşullarının iyileştirilmesi için neler yapılabilir?" sorusu yöneltilmiştir. Meslek tanımının ve mesleki haklarının önemine vurgu yapan çocuk gelişimciler; görev, yetki ve sorumluluklarının net olarak belirlenerek yaşanan sorunların giderilebileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte zorunlu meslek elemanı olarak çalışma, lisans müfredatlarının güncellenmesi, mezun destek eğitimlerinin yapılması ve meslek derneğinin daha aktif olması gibi çözüm önerilerine de yer verilmiştir.

Şekil 9. Çocuk Gelişimcilerin Çalışma Koşullarının İyileştirilmesine İlişkin Görüşleri

Meslek tanımının yapılması ve çocuk gelişimcilerin görev, yetki ve sorumluluklarının detaylı bir şekilde tanımlanmasına vurgu yapan çocuk gelişimciler bu alanda yaşanan sorunların çözümünde mesleki olarak tanınmanın önemine vurgu yapmıştır:

K2: İl ve ilçe milli eğitimlere detaylı bir yazıyla çalışma alanlarımızı ve yeterliklerimizi bildirmeliyiz. Meslek tanımı olarak gelişimsel değerlendirme yapabilmemiz ya da zorunlu birim olarak görev alabilmemiz adına çalışma yapılabilir.

K15: Öncelikle çalıştığımız alanda Çocuk Gelişimi ve Eğitimi adı altında yer almaktayız. Fakat ben kendimi çocuk gelişimci olarak tanıtmaktayım. Birçok kişi bizleri öğretmen olarak görmekte. Bunun yıkılması gerektiğinin kanaatindeyim.

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde zorunlu personel statüsünde yer almayan çocuk gelişimcilerin de zorunlu personel olarak yer alması gerektiğini ifade eden K8 ve K16 kodlu katılımcılar çocuk gelişimcilerin yetkilerinin artırılması gerektiğini ifade etmiştir:

K8: Çocuk gelişimcilere zorunlu personel statüsü gelmeli ve yeterliliği olan modüllere imza yetkisi arttırılmalı.

K16: Çocuk gelişimciler zorunlu meslek elemanı olarak özel eğitim alanında çalıştırılmalıdır. Yönetmelikteki haklarımız iyileştirilebilir.

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sadece eğitim odaklı bir alan olarak algılanmasından kaynaklı olarak sınıf yönetimi ve davranış değiştirme gibi alanlara yönelik eksikliklerinin olduğunu, bu alanlarda zorluklar yaşadıklarını belirten çocuk gelişimciler, lisans müfredatlarına özel eğitim alanına yönelik bu derslerin eklenebileceğini belirtmiştir:

K10: Davranış değiştirme ve yeni bir davranış kazandırmaya yönelik öğretim teknik ve yöntemleri konusunda desteklenebilir.

Araştırmaya katılan çocuk gelişimciler, çalışma koşullarının iyileştirilmesi noktasında meslek tanımlarının yapılması ve zorunlu meslek elemanı olarak görev yapabilme konularına değinmiştir. Çocuk gelişimci kimliğiyle çalışmayan çocuk gelişimciler, bu sorunların çözümlere çocuk gelişimci gibi çalışmalarının sağlanmasını ve eğitmen gibi çalışmayı gerektiren bu alana yönelik mezun güçlendirme eğitimlerinin verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca lisans müfredatlarına eğitim odaklı derslerin eklenmesi de vurgulanmıştır.

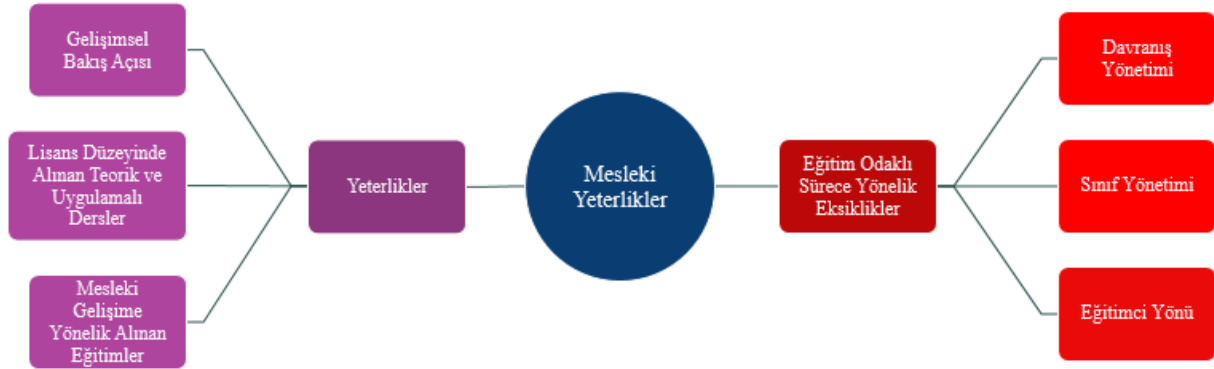
Çocuk Gelişimcilerin Mesleki Yönelim ve Yeterliklerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında, “mesleki yeterlikler” ve “özel eğitimde çalışma nedenleri” başlıklarından oluşan temalar ve bu temalar altında şekillenen alt temalara ilişkin bulgular şekiller halinde sunulmuştur.

Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Çalışma Konusundaki Mesleki Yeterliklerine İlişkin Görüşleri

Katılımcılara “Mesleki donanımlarınız ile ilgili ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Çocuk gelişimciler davranış yönetimi, davranış değiştirme ve sınıf yönetimi gibi eğitim dersleri yönünden eksikliklerine değinmiştir. Özel eğitim ve rehabilitasyon alanındaki ekipte yer almak için yeterli

donanıma sahip olduğunu belirten çocuk gelişimciler güncel yaklaşımları takip edip kendilerini geliştirebileceklerini belirtmiştir.

Şekil 10. Çocuk Gelişimcileri Mesleki Yeterliklerine İlişkin Görüşleri

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan çocuk gelişimciler, eğitim odaklı yaklaşımlarla yürütülen çalışmalarda yetersizlik yaşadıklarını belirtmiştir. Eğitim odaklı beklentilere değinen çocuk gelişimciler, lisans düzeyinde eğitim odaklı dersler almadıklarını ve bu konudaki eksiklerini ifade etmiştir.

K15: Psikolojik olarak çok yorulduğumu ve daha fazla bu alanda çalışmak istemediğimi düşünüyorum. Sağlık fakültesinden aldığım çoğu değerlendirme ve müdahale bilgilerimin burada köreldiğini fark ediyorum.

K16: Kesinlikle özel eğitimde çalışmaya donanımlı olarak çıkmıyoruz. Genellikle eğitimci gibi olmamız beklendiği için zorlandım. Gelişimi iyi biliyordum ama mesleğimi yapamadığım için bunları da unuttum diyebilirim. Bu alanda çalışırken sınıf yönetimi ve davranış yönetimi gibi konularda desteğe ihtiyacım oluyordu. Gelişimi biliyordum ama gelişimci olarak çalışmadığım için eğitim yönümün eksik kalmasından dolayı zorlanıyordum.

K18: Okulda özel eğitime dair eğitim odaklı dersler alamadık. Çalışırken eğitim odaklı çalıştığımız için kendimi yetersiz hissediyordum. Çocuğa davranışsal olarak müdahale ederken bunların eksikliğini görüyorum. Verilen özel eğitim derslerinde bu boyutlar eksik kalıyor. Büyük çoğunluğumuz bu alanda çalışıyor. Bu nedenle programlar yenilenebilir.

Aldıkları lisans eğitiminin bu alanda çalışma yeterliğini sağladığını ve bu alana yöneldiğini belirten çocuk gelişimciler ise şu ifadelerle yer vermiştir:

K2: Mezun olduğumda özel eğitim için yeterli olduğumu fark etmiştim.

K8: Özel eğitim alanında gerek teorik gerekse uygulamalı oldukça yoğun bir eğitim alıyoruz. Ancak mesleki yeterlilikleri gösterecek kadar hak sahibi değiliz.

Süreç içerisinde yeni ve güncel bilgiler edinerek kendilerini geliştirmeleri gerektiğini de ifade eden katılımcılar yer almaktadır:

K3: İnsan her zaman kendini geliştirmeli ancak çalışma saatinin çok fazla olması nedeniyle kendi eğitimimize zaman ayıramaz oluyoruz.

K14: İnsan hiçbir zaman tam bir donanıma sahip olamaz, geliştirebilmek için sürekli gelişim halinde olmamız gerekiyor. Çeşitli alanlardaki eğitimlere katılım desteği ile daha iyi şartlarda çalışabilme desteğine ihtiyaç duyuyorum.

Katılımcılar diğer meslek elemanlarıyla bilgi paylaşımı yaptıklarını ve çocuğun gelişim süreci için destek aldıklarını da ifade etmiştir:

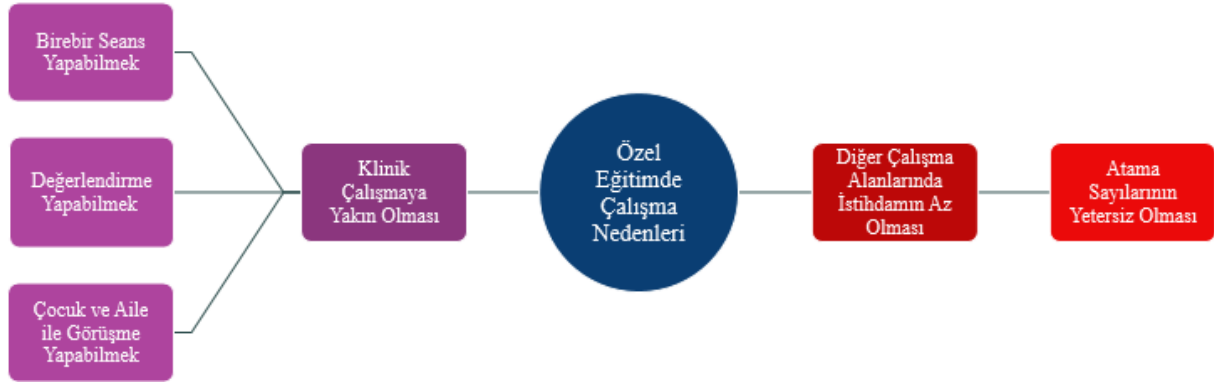
K4: Gerekli olan bilgileri ekip arkadaşlarım ile paylaşımlarla, özellikle fizik tedavi uzmanlarından, (çocuğun gelişimsel olarak desteklenmesi, aile bilgilendirmesinde) faydalanıyorum.

K9: Fırsat buldukça eğitimlere katılıp, alan yazında güncel akademik çalışmaları ve uygulamaların takip ediyorum. Bazı vakalarda alanında uzman meslektaşlarımın fikirlerine danışabiliyor, değer veriyorum.

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki beklentiler ile mesleki yeterliklerinin uyuşmadığını belirten çocuk gelişimciler ortaya çıkan bu uyuşmazlıktan dolayı kendilerini yetersiz hissetmektedir. Sadece eğitim odaklı bir bakış açısının olduğu bu alanda eğitimci gibi çalışmak durumunda kalan çocuk gelişimciler, lisans eğitimi süresince edindikleri mesleki becerilerini bu alanda kullanamadıklarını, davranışsal müdahale ve sınıf yönetimi gibi süreçlerde zorlandıklarını belirtmiştir. Bilgilerini yenilemek ve güncel bilgiler almak adına çalışmalar da yapan çocuk gelişimciler, mesleki eğitimler ve diğer meslektaşlarıyla yaptıkları vaka tartışmalarıyla kendilerini geliştirdiklerini ifade etmiştir.

Katılımcıların Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Çalışma Nedenlerine İlişkin Görüşleri

Katılımcılara “Sizi bu alanda çalışmaya sevk eden faktörler nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bazıları klinik çalışmaya yakın olmasından dolayı bu alanda yer almak istediğini belirtirken bazı katılımcılar ise diğer çalışma alanlarında istihdam olanaklarının sınırlı olması, atama sayılarının az olması ve atanamama sorunundan dolayı bu alanda çalıştıklarını ifade etmiştir.

Şekil 11. Çocuk Gelişimcilerin Özel Eğitimde Çalışma Nedenleri

Katılımcılar özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çocuklarla birebir çalışma fırsatlarının olduğunu, değerlendirme, destek programı oluşturma süreçlerinde ailelerle iş birliği yaptıklarını ve bu nedenle de bu alanda çalışmayı tercih ettiklerini belirtmiştir:

K17: *Seanslı olarak ve birebir çalışma şansım olduğu için bu alanda çalışmayı tercih ettim. Birebir çalışma yaparak daha fazla katkı sağladığım için olumlu düşünüyorum. Kalabalık gruplarla çalışırken ihtiyaç belirlemek daha zor olabilirdi.*

K19: *Mesleki deneyim kazanmak istiyordum. Özel eğitim alanında da çocuklara yönelik birebir çalışma yapıldığı için bu alanda çalışmayı tercih ettim. Bu alanda çeşitli tanı gruplarından çocuk görebiliyorum.*

K20: *Çocuk gelişimi merkezlerinde de staj yaptım. Oralarda iş bulma şansım az oluyor. Özel eğitimler çocuk gelişimi merkezlerine yakın olduğu için burayı seçtim. Destek programı hazırlayıp, aileye programlar hazırladığımız için ve kendi işimi yapabilme özgürlüğü yaşadığım için bu alanda olmak daha iyi oluyor.*

Çocuk gelişimciler özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışmayı tercih etme nedenlerini sınırlı atama sayıları ve özel eğitimdeki yüksek istihdam oranı açısından ele almıştır:

K9: *Özel eğitim alanında açık pozisyonun var olması beni bu sektöre sevk eden önemli bir faktör. Çalışma alanı olarak mesleki doyum sağlarken bir o kadar da yoğun çalışma temposunun olması ve özlük haklarının yetersiz olması olumsuz etkiliyor.*

K16: *Zorunluluktan bu alanı tercih ettim. İş bulmak için öğrenme isteği ile direkt olarak girmiş buldum. En yaygın çalışma alanı ve sürekli iş ilanının olduğu bir alan olduğu için tercih ettim. Çocuklarla aktif olarak görüşme ve deneyim kazanma fırsatı sundu. Ailelerle görüşme becerilerimi geliştirdiğimi düşünüyorum.*

Araştırmaya katılan çocuk gelişimciler, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin seanslı çalışma sisteminin olması, çocuklarla birebir çalışma yapma ve ailelerle görüşme yapıp değerlendirme süreçlerini yürütme fırsatı sunmasından dolayı bu alanı tercih ettiğini belirtmiştir. Bu yönüyle çocuk gelişimi kliniklerinde yapılan çalışmalara çok yakın olduğunu belirten katılımcılar, özel eğitim alanında çalışmayı tercih etmiştir. Bazı katılımcılar ise diğer çalışma alanlarındaki istihdam

olanaklarının kısıtlı olması, atamaların sınırlı sayıda yapılması ve özel eğitim alanında iş bulma imkanının fazla olması gibi nedenlerden dolayı bu alanda çalışmayı tercih ettiklerini ifade etmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre çocuk gelişimciler, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine gelen tüm tanı gruplarıyla çalışmaktadır. Özellikle otizm spektrum bozukluğu, öğrenme güçlüğü, zihinsel engel ve gelişimsel gecikme şüphesi olan çocuklarla karşılaştıklarını belirten çocuk gelişimciler bu çocuklara yönelik destekleyici çalışmalar yapmaktadır. Katılımcılar, gelişimsel değerlendirme sonucuna göre tüm gelişim alanlarını kapsayan destek programları oluşturduklarını, akademik ve günlük yaşam becerilerine yönelik destekleyici çalışmalar yaptıklarını belirtmiştir. Katılımcıların bazıları gelişimsel değerlendirme ve destek programları uygulama fırsatı bulamadığını bu nedenle de koordinatörler tarafından hazırlanan ya da RAM'dan gelen hazır programlara göre çalışmalar yaptığını ifade etmiştir. Bununla birlikte gelişimsel değerlendirme yapma fırsatı olan katılımcıların, çocukların gelişimine uygun olmayan hazır programları güncellemek ve kendilerine yol haritası oluşturabilmek adına kendi değerlendirmelerini yaptıkları ortaya çıkmıştır. Atmaca ve Uzuner (2020)'in araştırmasında, öğretmenler uygulama sürecine geçmeden önce çocukların ihtiyacını belirlemeye yönelik değerlendirmeler yaptığını belirtmiştir. Öğretmenler RAM'dan hazır olarak gelen planların çocuklara uygun olmamasından dolayı kendi değerlendirmelerini yaptıklarını ifade etmiştir. Gürgür vd. (2016)'nin yaptığı araştırmada özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin destek eğitim planı hazırlarken RAM'dan gelen hazır programları göz önünde bulundurdıkları belirtilmiştir. Katılımcılar, lisans eğitimi sürecinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik eğitimler almadıklarını ve değerlendirme araçlarını kullanmayı bilmediklerini vurgulamıştır. Aral vd. (2018) yaptıkları araştırmada özel eğitimde çalışan meslek elemanlarının gelişimsel izlem ve değerlendirme yapmak için hazır formlara ihtiyaç duydukları bulgusuna ulaşmış ve araştırmacılar bu durumun gelişimsel izlem-değerlendirme konusundaki bilgi eksikliğinden kaynaklanıyor olabileceği belirtmiştir. Araştırmada, gelişimsel izlem ve değerlendirme becerisine sahip olan çocuk gelişimcilerin bu süreçlerde aktif rol almasının bu alandaki eksikliği kapatabileceği vurgulanmıştır. Bir başka araştırmada ise özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin gelişimin değerlendirilmesi ve desteklenmesi konusunda desteğe ihtiyaç duydukları ortaya çıkmıştır (Sivrikaya ve Yıkılmış, 2016). Yapılan bu araştırmada da diğer araştırmalara benzer şekilde gelişimsel değerlendirme ve program oluşturma süreçlerinin sistematik olarak yapılmadığı görülmektedir. Çocukların gelişiminin takip edilmesi noktasında gerekli olan değerlendirme ve destek programı oluşturma basamağının sistemli bir şekilde yürütülmesi oldukça önemlidir. Araştırmalardan elde edilen sonuçlar da göstermektedir ki çocuk gelişimcilerin değerlendirme ve destek programı oluşturma süreçlerinde daha aktif bir şekilde yer almaları, eğitimcilerin rehberlik ihtiyacını karşılayacak ve çocukların doğru planlanmış programlarla desteklenmesini sağlayacaktır.

Araştırmadaki çocuk gelişimciler, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde ilk değerlendirme, gelişimsel destek programı hazırlama ve yönlendirme süreçlerinde rol almaları gerektiğini belirtmektedir. Çocuklar, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde değerlendirme, gereksinim alanlarının belirlenmesi ve programların hazırlanması süreçlerinden geçmektedir. Çocuk gelişimcilerin bu süreçlerde ekibin içinde yer alması, gelişimin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi ve diğer meslek elemanlarıyla birlikte kararlar alınması için önemlidir. Çetin ve Şen (2017) özel eğitim mezunu olmayan personellerle yaptığı araştırmada, değerlendirme sürecinde ekip çalışmasının olmadığı ve özel eğitim bölümü mezunu olmayan personellerin değerlendirme süreçlerinde zorlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocuğun desteklenmesi ve ihtiyaçlarının belirlenmesi sürecinde yer alan profesyonellerin bir arada çalışması, çocukların gelişimsel süreçlerinin daha sağlıklı bir şekilde desteklenmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir (Huri vd., 2020). Çok disiplinli bir yapı olan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde farklı meslek elemanları yer almaktadır. Çocuk gelişimciler öğrenim süreçlerinde edindikleri değerlendirme becerileri ile ekibin içerisinde yer alması gereken bir meslek elemanı olarak sorunların çözüme kavuşmasında kritik rolde olacaktır.

Araştırmaya katılan çocuk gelişimciler, çalıştıkları ekip içerisinde, çocuğun ve ailenin yüksek yararı boyutuna değinerek bütünleştirici rolde olduklarını ifade etmektedir. Çok disiplinli bir çalışma alanı olan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde gelişimsel bakış açısıyla çocuğun ve ailenin desteklenmesi için iş birliği yapmakta ve çocuğa bütüncül olarak bakmaktadır. Taştepe ve Köksal Akyol (2014)'un hastanede görev yapan çocuk gelişimcilerle yaptığı araştırmada çocuğun yüksek yararı için bütüncül bakış açısı ve ekip çalışmasının önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukluk döneminde çok disiplinli müdahale yaklaşımlarına erken ulaşmanın özel gereksinimli bireylerin gelişimi üzerinde olumlu etkisi vardır (Shemek vd., 2018). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çok disiplinli bir yapının parçası olan çocuk gelişimcilerin bütünleştirici rolü ve ekip çalışmasına önem vermesi çocuk, aile ve ekip üyeleri açısından kritik öneme sahiptir. Reeves vd., (2017) çocukların öğretim programlarının planlaması sırasında ekip üyelerinin birlikte hareket etmesinin çocukların başarıları üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ekip çalışmasına ve bütünleştiriciliğe dikkat çeken çocuk gelişimciler bu alana farklı bakış açılarıyla zenginlik katmaktadır.

Çocuk gelişimciler çalışma saatlerinin yoğunluğu ve iş yükünün fazla olmasını yaşadıkları sorunlar arasında göstermektedir. Kurum müdürlerinin ve amirlerin ticari odaklı yaklaşımının da kendileri için önemli bir sorun olduğunu ifade eden çocuk gelişimciler; etik olmayan davranışlar, beklentilerin fazla olması, diğer meslek elemanlarının kendilerini daha önemli görmesi ve çocuk gelişimci olarak değersiz hissettirmek gibi sorunlara değinmiştir. Çetin ve Şen (2017)'in araştırmasında özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan personellerin yönetimle ilgili sorunlar yaşadıkları, yöneticilerin eğitimin kalitesini ön planda tutmadıkları ve ticari odaklı yaklaşımlarının olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca araştırmaya dahil olan katılımcılar çalışma şartlarının yoğun olduğunu ve özlük haklarıyla ilgili sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir. Yapılan bir başka araştırmada ise kurum personelleri; övgü, takdir edilme, teşekkür ve onaylama sözcüklerini duymak, kendilerini değerli

hissetmek ve diğer meslek elemanları gibi değerli görülme istediklerini belirtmektedir (Sadan ve Çıkılı, 2021). Çalışma koşullarının zorlayıcı olması ve motivasyon unsurlarının eksikliği özel eğitim alanında çalışan profesyonellerin sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Arucan (2008) yaptığı araştırmada özel eğitim kurumlarında çalışan çocuk gelişimcilerin duygusal tükenme puanlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Meslek elemanı olarak gereken değeri görmemek, yaptığı işin karşılığını alamadan çalışmak ve mesleki kimliğini kullanamamak çocuk gelişimcilerin maddi ve manevi olarak yıpranmasına neden olmaktadır. Çocuk gelişimciler, yoğun çalışma saatleri ve düşük maaşların motivasyonlarını da etkilediğini belirtmiştir. Çalışma koşullarına göre maaş alamadıklarını ifade eden çocuk gelişimciler motivasyonlarının azaldığını ifade etmektedir. Ayrıca yoğun seanslar sonucunda performans kaybı da yaşadıklarını belirten katılımcılar bu koşullarda yeterli performans sergileyemediklerine değinmiştir. Özel eğitim alanında çalışan diğer meslek elemanları da performansa uygun maaşların alınmasının önemine vurgu yapmaktadır (Sadan ve Çıkılı, 2021). Rahbi vd. (2017)'nin yaptığı inceleme çalışmasında yoğun ve yıpranma payı yüksek olan alanlarda çalışan meslek elemanlarının motivasyonlarında liderlerin davranışlarının ekibi olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma koşullarının ağır olması ve seansların yoğun geçmesi özel eğitim kurumlarında çalışan profesyonellerin motivasyonunu düşürerek çalışma performansını ve yapılan işin niteliğini etkilemektedir.

Çocuk gelişimciler özel eğitim alanında yaşadıkları sorunların çözümü için meslek tanımının iyi bir şekilde yapılması ve mesleki hakları koruma altına alacak meslek yasasının çıkarılmasını önermektedir. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde zorunlu personel statüsünde olmayan çocuk gelişimciler, zorunlu meslek elemanı olmaları ve mezun güçlendirme projelerinin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte meslek derneğinin de bu alanda çalışan çocuk gelişimciler hakkında çalışmalar yapması gerektiği belirtilmektedir. Cesur ve Köksal Akyol (2018)'un Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında çalışan çocuk gelişimcilerle yaptıkları çalışmada da benzer şekilde çocuk gelişimcilerin meslek tanımına uygun olarak çalışmalar yapamadıkları ortaya çıkmıştır. Çocuk gelişimcilerin özel eğitim alanında eğitimci rolünde yer alması mesleki becerilerini sergilemelerinin önünde engeller oluşturabilmektedir. Bu nedenle mesleki becerilerini uygulayabilecekleri değerlendirme, destek programı oluşturma ve yönlendirme süreçlerinde yer almaları bu alandaki eksikliklerin giderilmesinde de etkili olacaktır.

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde sağlık bilimleri fakültesi mezunu/sağlık profesyoneli olarak çalışan çocuk gelişimciler, davranış yönetimi, davranış değiştirme ve sınıf yönetimi gibi eğitim derslerinin eksikliğine değinmiştir. Bunun yanı sıra özel eğitim ve rehabilitasyon alanındaki ekipte yer almak için yeterli donanıma sahip olduğunu belirten çocuk gelişimciler güncel yaklaşımları takip edip kendilerini geliştirebileceklerini belirtmiştir. Yapılan bir araştırmada da katılımcılar lisans programlarındaki özel eğitim alanına yönelik daha fazla ders olması ve mevcut ders sayılarının artırılması gerektiğini ifade etmiştir (Çetin ve Şen, 2017). Eğitim odaklı bakış açısıyla çalışmaların yapıldığı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, ekibin içerisinde yer alan farklı disiplinlere ait

meslek elemanlarının da eğitimci gibi çalışmasına ve bunlarla ilgili yetersizlikler yaşamasına yol açmaktadır. Çok disiplinli bir yapı olan ve farklı meslek elemanlarının bakış açılarını yansıtarak çalışmalar yapması gereken özel eğitim alanında meslek elemanlarının tek tipleştirildiği dikkat çekmektedir.

Araştırmaya dahil edilen çocuk gelişimciler, mesleki gelişimlerini devam ettirmek ve alandaki güncel gelişmeleri takip etmek için eğitimlere katılmak istediklerini fakat çalışma saatlerinin buna izin vermediğini belirtmektedir. Katılımcılar, kurumlarda hizmet içi eğitimlerin olması ve meslek elemanlarının kendilerini geliştirmesi gerektiği vurgulamaktadır. Sadan ve Çıkılı (2021)'nin yaptığı araştırmada katılımcılar, kurum yöneticilerinin, personellerini eğitimlere katılım konusunda desteklemeleri gerektiğini, bilimsel gelişmelerin takip edilmesi ve kurumlarda bu gelişmelerin tanıtılması gerektiğini belirtmiştir.

Çocuk gelişimciler, aile görüşmelerinin yapılması, gelişimsel değerlendirme ve destek süreçlerinin yürütülmesinden dolayı özel eğitim alanının klinik çalışmaya daha yakın olduğunu ifade etmektedir. Özel eğitimde yürütülen süreçlerin çocuk gelişimcilerin klinik ortamlarında yaptığı çalışmalarla benzerlik göstermesi bu alanın tercih edilmesinde etkili olmaktadır. Bazı katılımcılar ise diğer çalışma alanlarında istihdam olanaklarının kısıtlı olması ve atama sayılarının az olmasından dolayı bu alanda çalıştıklarını ifade etmektedir. Mecburiyetten bu alanı tercih ettiğini belirten çocuk gelişimcilerin yanı sıra bu alana ilgi duyan ve özellikle bu alanda çalışmayı tercih ettiğini belirten çocuk gelişimciler de yer almaktadır. Aydos ve Çalış (2021)'in çocuk gelişimci gözüyle otizm spektrum bozukluğu tanısı alma sürecini incelediği çalışmada çocukların değerlendirilme ve tanılanma süreçlerinde birçok süreçten geçildiğine vurgu yapılarak, çocukların tanı alma sürecinde yer alan personellerin istihdamının önemine değinilmiştir. Değerlendirme ve yönlendirme süreçlerinde yer alan çocuk gelişimciler, özel gereksinim şüphesiyle başvuru yapan ailelerle görüşme yaparak çocuğun gelişimsel profilini çıkarmaktadır. Doğan-Keskin ve Karaaslan (2021) çocuk gelişimcilerin, çocukların gelişimlerinin değerlendirilmesi ve özel gereksinim raporlarının hazırlanması sürecinde yer almalarının kuruma, aileye ve çocuklara faydasının olacağını belirtmiştir. Doğan-Keskin ve Bayhan (2020) yaptıkları araştırmada 2003-2018 yılları arasında çocuk gelişimi bölümünden 6468 çocuk gelişimcinin mezun olduğunu belirterek bu mezunların çeşitli alanlarda hizmet verdiklerini ifade etmiştir. Özel eğitim alanındaki çalışma alanına da değinen araştırmacılar, çocukların gelişiminin değerlendirilmesi, destek programlarının oluşturulması ve aile görüşmelerinin yapılması gibi süreçlerde yer alan çocuk gelişimi disiplinine ait istihdamların artırılması gerektiğini vurgulamıştır. Benzer şekilde Doğan ve Baykoç (2015) yaptıkları araştırmada, çocuk gelişimi mezun sayılarına değinerek istihdam sayılarının artırılması gerektiğini belirtmiştir. Çocuk gelişimcilerin istihdam sayılarının artırılması; özel gereksinimli çocukların değerlendirilme, yönlendirilme ve geçiş süreçlerindeki ekibin içinde yer alması çocukların zaman kaybetmeden ihtiyacı olan desteği almasına katkı sağlayacaktır.

Bu araştırma nitel desende yürütülmüş ve sonuçlar da araştırmaya dahil olan katılımcılarla sınırlıdır. Nitel araştırmaların doğası gereği elde edilen bulgular genellemeye uygun olmamaktadır. Elde edilen bulgular, çalışma grubundaki katılımcıların bakış açısıyla görüşme yapılan konu hakkında detaylı bir bilgi elde etmeye yardımcı olmaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre çocuk gelişimciler;

Özel gereksinimli çocuklara yönelik bütüncül bakış açısıyla, etkileşim-oyun temelli, çocuk ve ailenin merkeze alındığı bir yaklaşımla çalışmalarını sürdürmektedir. Diğer çalışma alanlarında olduğu gibi bu alanda da mesleki becerilerini ortaya koyan çalışmalar yapmaktadır. Çocukların öğrenme sürecini başlatmadan önce gelişimsel değerlendirme yaparak destek programlarını hazırlayan çocuk gelişimciler çocuğu ve aileyi sürecin içine dahil etmeyi ön planda tutmaktadır. Bu yönüyle alana farklılık katan çocuk gelişimciler, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan önemli bir meslek elemanı olarak yer almaktadır. Fakat çocuk gelişimcilerin yaptıkları bu çalışmaları sistematik bir düzen içerisinde ve görevlendirmelerle yapamamakta, insiyatiflerine bağlı olarak çocuklara ve ailelere yönelik hizmetler sunmaktadır. Kendi mesleki kimliklerinden ziyade eğitimci kimliğiyle özel eğitimde çalışma yapan çocuk gelişimciler, mesleki donanımlarını tam anlamıyla kullanamamaktadır. Aile ve çocuğun üstün yararına hizmet etme potansiyeli olan çocuk gelişimcilerin mesleki kimliklerini kullanarak çalışabilmesi bu alanın güçlenmesine ve verilen hizmetlerin niteliğinin artmasına katkı sağlayacaktır. Mesleki yeterlikleri doğrultusunda çocuk ve aile merkezli yaklaşımlarla ekibin bir parçası olarak çalışma yapan çocuk gelişimciler; mesleki tanımlarının net bir şekilde yapılmasının, görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi, maaş, çalışma saatleri ve özlük haklarının meydana getirdiği sorunların çözülmesi, çocuk gelişimcilerin de özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde zorunlu meslek elemanı olarak yer alması gerektiğini vurgulamıştır.

Çocuk gelişimcilerin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerindeki çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve yaşadıkları sorunların çözümü için meslek örgütü ile üniversitelerin çocuk gelişimi bölümleri ortak çalışmalar yürütebilir. Akademisyenler ve meslek örgütleri, meslek elemanlarının belirttiği sorunlara yönelik çalışmalar yapabilir.

Hizmet öncesi olan lisans eğitim sürecinde özel eğitim derslerinin nicelik ve niteliğinin artırılması; davranış yönetimi, problem davranışlar ve davranışsal müdahaleleri içeren derslerin zorunlu olarak müfredata eklenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Geniş bir çalışma alanına sahip olan çocuk gelişimi lisans mezunlarının lisans eğitimi sürecinde çalışmak istedikleri alana yönelik uzmanlaşmasını sağlayacak ana bilim dalları oluşturulabilir.

YAZARLARIN KATKI ORANI

Yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

ETİK BEYAN

Araştırma Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Başkanlığı'ndan alınan 05.05.2021 tarih ve E-78977401-050.02.04-29395 sayılı etik kurul onay kapsamında yürütülmüştür.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aral, N., Gürsoy, F. ve Aysu, B. (2018). Gelişimsel izlem ve destek sürecinde eğitimcilerin karşılaştıkları sorunlara ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimleri Kongre Kitapçığı*, 73-82.
- Arucan, D. (2008). Özel özel eğitim kurumlarında ve kız meslek liselerinde görev yapan çocuk gelişimi ve eğitimcilerinin tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Atmaca, U. ve Uzuner, Y. (2020). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmenlerin işitme kayıplı bireylere verilen destek hizmetlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi: Fenomenolojik araştırma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(4), 1214-1248.
- Aydos, S. ve Çalış, E. S. (2021). Otizm spektrum bozukluğu öncesi ve sonrasıyla tanı: Çocuk gelişimci bakış açısıyla bir inceleme. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 31-53.
- Baykoç, N. (2010). Özel Eğitim. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Cesur, E, ve Köksal Akyol, A. (2018). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nda çocuk gelişimci olmak. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(2), 245-269.
- Çetin, M. E. ve Şen, G. S. (2017). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmenlerin sorunlarının belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 59, 53-69.
- Creswell, J. W. (2013). Nitel araştırma yöntemleri. *M., Bütün ve S.B., Demir (Çev. Ed.). Siyasal Kitapevi*.
- ÇUÇEP (2016). Çocuk Gelişimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı. [https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Ulusal-cekirdek-egitimi-programlari/cocuk_gelisimi_cekirdek_egitim_programi.pdf].
- Doğan-Keskin, A. ve Karaaslan, B. T. (2021). Çocukların gelişimlerinin değerlendirilmesi ve özel gereksinim raporlarının düzenlenmesi sürecinde çocuk gelişimcinin rolü. *Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 54(3), 487-496.
- Doğan-Keskin, A. ve Bayhan, N. P. (2020). Çocuk gelişiminin dünü, bugünü ve yarını. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 881-900.
- Doğan, A. ve Baykoç, N. (2015). Hastanede Çocuk Gelişimi Birimi'ne yönlendirilen çocukların değerlendirilmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M.B. ve Taşgın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Seçkin Yayıncılık.

- Gürgür, H., Büyükköse, D. ve Kol, Ç. (2016). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde işitme kayıplı öğrencilere sunulan destek hizmetler: öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 15(4), 1234-1253.
- Huri, M., Aslan, F., Seyhan, Aki, E. ve Kerem Günel, M. (2020). Çocukluk dönemi habilitasyon uygulamaları. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 8(1), 85-90.
- MEB (2018). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği. [http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_06/24163215_ozel_eYitim_yonetmeliYi_son_hali.pdf].
- Metin, E. N. (2018). *Özel gereksinimli çocuklar*. Anı yayıncılık.
- Nicholas, D. B., Lach, L., King, G., Scott, M., Boydell, K., Sawatzky, B. J. ve Young, N. L. (2010). Contrasting internet and face-to-face focus groups for children with chronic health conditions: Outcomes and participant experiences. *International Journal of Qualitative Methods*, 9(1), 105-121.
- Örücü, E. ve Kanbur, A. (2008). Örgütsel-yönetimsel motivasyon faktörlerinin çalışanların performans ve verimliliğine etkilerini incelemeye yönelik ampirik bir çalışma: hizmet ve endüstri işletmesi örneği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 15 (1), 85-97.
- Öztürk Çiftçi, D., Meriç, E. ve Meriç, A. (2015). Örgütsel sessizlik, tükenmişlik ve işten ayrılma niyeti ilişkisi: ordu ili özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde bir uygulama. *Journal of International Social Research*, 8(41), 996-1007.
- Rahbi, D. A., Khalid, K. ve Khan, M. (2017). The effects of leadership styles on team motivation. *Academy of Strategic Management Journal*, 16(3), 1-14.
- Reeves, P. M., Pun, W. H. ve Chung, K. S. (2017). Influence of teacher collaboration on job satisfaction and student achievement. *Teaching and Teacher Education*, 67, 227-236.
- Sadan, A. ve Çıkılı, Y. (2021). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin kurum kurucu ya da müdüründen beklentilerinin belirlenmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 1(1), 1-11.
- Shemek, M., Carey, D. H., Ott, A., Tiedemann, A., Moffa, L., Stanzione, M. ve Walsh, K. (2018). Assessing the need for a multidisciplinary patient and family education pediatrics inpatient rehabilitation setting. [<https://sigma.nursingrepository.org/handle/10755/623917>]
- Sivrikaya, T. ve Yıkılmış, A. (2016). Özel eğitim sınıflarında görev yapan özel eğitim mezunu olan ve olmayan öğretmenlerin öğretim süreciyle ilgili gereksinimleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1984-2001.
- Taştepe, T. ve Köksal Akyol, A. (2014). Hastanelerde görev yapan çocuk gelişimcilerin çalışma ortamları ile mesleklerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 29-54.
- Tercan, H. ve Bıçakçı, M. Y. (2016). Sağlık bilimlerinde transdisipliner yaklaşım içerisinde çocuk gelişimcinin rolü. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 2nd National

Health Sciences Congress Book, 157-168.

Ünlü, E. (2020). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Pegem Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.